

POLITIKA ARCHITEKTURY ČESKÉ KOMORY ARCHITEKTŮ PROSINEC 2013

Tento dokument vznikl jako odborný podklad ke zpracování návrhu politiky rozvoje stavební kultury (architektury) a vyjadřuje postoj České komory architektů. Dokument vychází z Analýzy stavební kultury zpracované pro Ministerstvo pro místní rozvoj.¹

Stavební kultura určuje vystavěné prostředí pro člověka a ovlivňuje tak zásadním způsobem kvalitu života. Architektura a stavební kultura je proto tématem, kterému se stát musí věnovat a politicky jej v systému rozhodování pevně ukotvit. Péčí o architekturu a stavební kulturu se zajistí dobré sociální, ekonomické, ekologické a kulturní podmínky pro současné i budoucí generace.

1. Cíle

1.1. Urbanistická kvalita – stavba jako součást osídlení

Každá stavba je vždy součástí širšího celku, ať už je to město, vesnice nebo volná krajina. Na stavbu nelze nikdy nahlížet jako na pouhý solitér bez vztahu ke svému okolí. Péče o urbanistickou kvalitu znamená vzájemnou koordinaci všech staveb, aby společně a nerozdílně vytvářely dobře vystavěné prostředí pro život člověka. Urbanistická kvalita je přímo úměrná usilování o harmonii a kvalitu řízení procesů výstavby státem a samosprávou měst a obcí. Dobrým plánováním sídel stát ušetří nemalé náklady na veřejnou dopravní a technickou infrastrukturu, zlepší sociální soudržnost a životní prostředí.

1.2. Architektonická kvalita – pevnost, účelnost, krása

Za stavbu architektonicky kvalitní lze podle starořímské definice architekta Vitruvia² považovat tu, která je pevná, účelná a krásná. Pevnost je určena trvanlivostí stavebních materiálů a způsobem jejich užití. Účelnost je ovlivněna zejména způsobem zadání stavebního programu, zpracováním návrhu stavby, a tím její využitelností v průběhu času. Krása (resp. estetické působení stavby) je sice v čistě matematických kategoriích sama o sobě neuchopitelná, přesto je však od architektonické kvality stavby neodlučitelná a společensky velmi významná. Lze ji posuzovat pomocí měřítka, proporcí, povrchů,

struktur a barev, dále lze popisovat její symboliku jako nositele významu³ a reprezentace, tedy toho, co stavba vyjadřuje. Krása staveb nicméně bude vždy otázkou společenské dohody a konsenzu. Japonský architekt Fumihiko Maki říká, že latinské *venustas* by se v tomto případě mělo spíše než jako krása překládat jako radost nebo potěšení. Její posouzení bude vždy výsostně lidské. Architektonicky kvalitní stavba má mimo jiné velkou šanci stát se udržitelnou stavbou, protože nehrozí její zbourání po pár letech existence pro její technické a morální opotřebení. V době technicistního pojetí světa je to jeden z vážných argumentů, proč se o *venustas* zajímat. Má přímý dopad na svět ekonomického profitu a hospodárného zacházení se zdroji.

2. Opatření pro činnost veřejné správy

2.1. Kvalitní územně plánovací dokumentace

Kvalita územních plánů je v současné době negativně ovlivňována způsobem výběru jejich zpracovatelů. Naprostá většina územně plánovacích dokumentací je zadávána tak, že jediným kritériem výběru zpracovatele je výše nabídkové ceny. Nejlevnější nabídka vede ve výsledku k nekvalitním, a tudíž neekonomickým řešením. Ve výběrových řízeních se musí hledat kvalitní zpracovatel, nikoli ten nejlevnější. Architekt by měl v procesu zpracování dokumentace sloužit jako moderátor (mediátor) různorodých vlivů a pomoci dohodě mezi občany, státem a obcí o využívání území. Zastupitelé měst a obcí, kteří jsou v tomto procesu klientem, nemusí mít potřebnou kvalifikaci, a tudíž jim nedostatky územního plánu mohou velmi snadno uniknout. Dopad těchto důsledků se v území projevuje až po čase, je dlouhodobý a často nezvratný.

Návrh opatření:

- zamezit výběru zpracovatele dokumentace nejnižší cenou. Nejlépe využít výběr soutěží o návrh (viz 2.3.),
- prosazovat uplatnění standardů výkonu při zpracování dokumentace,
- požadovat spoluúčast projektanta již při zpracování fáze zadání,
- lépe a více zapojit veřejnost do procesu plánování,
- klást důraz na urbanistickou koncepci a vizi rozvoje,
- klást důraz na kvalitu veřejných prostranství,
- podporovat regulační plány, aby byly dány přesné podmínky pro jednotlivé stavebníky.

2.2. Kvalitní projektová dokumentace staveb

Kvalita staveb z veřejných rozpočtů dnes bohužel zaostává⁴ za soukromými investicemi, a přitom by to naopak měly být právě veřejné stavby, které budou pro ostatní vzorem. Je to nejlepší způsob, jak stát může ostatním investorům ukázat správnou cestu. Propady v kvalitě jsou způsobeny neodborností na straně zadavatelů, kteří nemají dostatečné zkušenosti s výstavbou. Vzhledem k volební a personální periodě se zpravidla stávají poprvé a jednou investorem. S tím dále souvisí, podobně jako u územně plánovací dokumentace, výběr projektantů dle jediného kritéria nabídkové ceny za dokumentaci. Cenová válka

a zlevňování projektových prací vede nutně ke snížení počtu hodin věnovaných zpracování jednotlivých fází, a tudíž ke zhoršující se kvalitě provedení díla. Nejedná se v tomto případě o marži, kterou obchodník přidává k prodávanému zboží, ani o možnost redukce nákladů díky tovární výrobě velkých množství kusů. Architektura není dodávka předem daných položek. Nejedná se o nákup počítačů, automobilů či jiného zboží s přesně stanovenými požadavky. Architektura standardy teprve definuje. A na nich pak závisí, kolik bude stát výstavba, provoz, jak dlouho stavba vydrží, jak ji lidé přijmou, jak ji budou obývat, a mnoho dalších faktorů. A právě proto je ve výsledku velmi drahé, pokud se příprava stavby ošidí. Práce architektů a inženýrů je specifickou intelektuální činností a řádně provedený projekt vyžaduje ke svému zpracování řádné množství odborných analýz, úsudků, péče a času.

Návrh opatření:

- zamezit výběru projektanta nejnižší cenou. Nejlépe využít výběr soutěží o návrh (viz 2.3.),
- stanovit pro jednotlivé výkonové fáze projektové dokumentace objem času podle objemu stavebních prací nutný k jejím řádnému provedení,⁵
- lépe zadávat projekty. Při zadávání projektů (přípravě stavby) dnes mnohdy na straně veřejných zadavatelů chybí odborná zkušenost. Pokud se tato fáze pokazí, dochází k obrovským škodám,
- držet kontinuitu 1 stavba = 1 architekt (projektant) a nedělit fáze salámovou metodou. Ztrácí se odpovědnost za dílo. Autorský dozor musí být součástí práce na návrhu stavby. Kdo jiný by měl hlídat správnost a úplnost dokumentace než autor návrhu,⁶
- podporovat větší důraz na návrhovou část projektu včetně prověřování alternativ během práce na projektu.

2.3. Soutěže o návrh

Soutěž o návrh se pro výběr projektanta pro návrhy staveb, veřejných prostranství, územních a regulačních plánů používá u méně než 1 % veřejných investic.⁷ Princip soutěže je přitom jednoduchý. Pro zadané řešení existuje více návrhů, z nichž převážně odborná a nezávislá porota vybírá nejvhodnější řešení. Takový princip je snadné použít i u zakázek malého rozsahu. Návržnost tohoto postupu je nejen v kvalitnějším prostředí pro život občanů, ale i v úsporných a udržitelných stavbách. V soutěži návrhů je totiž možné tyto parametry porovnat a vybrat tak po všech stránkách nejlepší návrh a jeho autora.

Návrh opatření:

- preferovat výběr projektantů soutěží o návrh,
- poskytnout veřejným zadavatelům odbornou podporu pro seznámení se s principy soutěže o návrh včetně verze pro zakázky malého rozsahu. Připravit semináře a metodické pokyny,
- propagovat institut soutěže o návrh jak u veřejných zadavatelů, tak u veřejnosti,
- podporovat kvalitní přípravu zadání pro výběr projektantů včetně zapojení veřejnosti pomocí participace,
- shromažďovat, vyhodnocovat a zveřejňovat data o uskutečněných soutěžích o návrh včetně jejich realizací,

- *udržovat zpětnou vazbu pro zlepšení postupů a vyzdvihovat kvalitní příklady pomocí soutěží a výměny informací,*
- *po ukončení soutěže o návrh zadávat autorovi soutěžního návrhu projektové práce jako celek, nikoliv po částech, a to z důvodu zachování odpovědnosti a komplexity navrhování.*

2.4. Role odbornosti a kompetence

Na straně veřejné správy musí stát odborníci, kteří budou co do odbornosti a kvalifikace rovnocennými partnery soukromému sektoru. Nerovnováha znalostí a zkušeností vede k neuváženým investicím a k plýtvání veřejnými prostředky. Veřejná správa musí hledat lidi zkušené a kompetentní, skutečné osobnosti. Ten, kdo práci zadává, musí vědět, co zadává, musí umět práci převzít a kontrolovat.

Návrh opatření:

- *posílit roli odbornosti a kompetence v oblasti architektury a stavebnictví,*
- *průběžně posilovat odbornost úředníků veřejné správy působících v oblasti výstavby kontinuálním vzdáváním, vytvořit prostředí motivující kvalifikované odborníky ke vstupu do veřejné správy, obnovit prestiž úřednického stavu,*
- *více osobní odpovědnosti. Stát potřebuje odpovědnost konkrétních osob za konkrétní kroky. K tomu musí umět nabídnout adekvátní ohodnocení,*
- *obnovit pozici hlavních architektů s náležitými pravomocemi, aby mohli vložit svoji odbornost do rozhodování. Ve větších městech by se mělo jednat o vícečlenný orgán složený z dalších odborných profesí.*

2.5. Propagace architektury a stavební kultury

Rada EU vyzývá členské státy, aby architektura měla v procesu udržitelného rozvoje integrující a inovační úlohu a byla řešena na vládní úrovni. Obor architektury je ve všech vyspělých evropských zemích státem různým způsobem podporován, protože mu přináší pozitivní výsledky. Například v Nizozemsku a dalších zemích je architektura dokonce předmětem exportu. Jedním z fenoménů dnešní doby jsou úzké odborné specializace, které sice dokážou přinést ve svém oboru obdivuhodné výsledky, avšak jejich protagonisté málokdy nahlíží na svět v jeho celistvosti a vidí jej jen úzkým prizmatem svého oboru. Proto je pro vývoj sídel zásadní mezi všemi důležitými aspekty hledat rovnováhu a synergie. Architektura a urbanismus působí jako svorník mezi různorodými disciplínami. Tento obor zahrnuje veškeré fyzické plánování a ovlivňuje život všech obyvatel. Architektura se tak stává koordinátorem různorodých specializací.

Návrh opatření:

- *založit fond na podporu architektury a stavební kultury,⁸*
- *podporovat výzkum a inovace,*
- *založit centrum architektury – podporovat ukázky dobré praxe, kultivovat prostředí, srozumitelnou formou informovat širokou veřejnost a přiblížit obor lidem,*
- *zajistit u veřejnoprávních médií prostor věnovaný architektuře a urbanismu,*

→ *podporovat stávající instituce a sdružení, které se věnují propagaci architektury.*

2.6. Vzdělání

Kvalita vystavěného prostředí je především určena těmi, kdo zadávají stavební práce. Pro stát je výhodné, aby se zvyšovalo základní povědomí o architektuře a urbanismu. To pak vytváří aktivní poptávku po kvalitním prostředí.

Návrh opatření:

- *rozšířit vzdělání na základních a středních školách vzdělávacím modulem architektura a urbanismus,*
- *podpořit vědu a výzkum na vysokých školách,*
- *posílit obor urbanismu a územního plánování na vysokých školách,*
- *náležitě ohodnotit učitele,*
- *podporovat výchovu ke vnímání prostředí již od předškolního věku.*

2.7. Koncepce sociálního bydlení

Stimulací rozvoje bydlení pro různé příjmové skupiny si města zajišťují sociální soudržnost. Ideálem je promíchání více sociálních vrstev na jednom území. Pokud stát tomuto nepomůže, může dojít k sociálnímu vyloučení a vytvoření celých problematických čtvrtí, kde roste kriminalita. Problém je pak velmi nákladné a obtížné řešit, proto má většina vyspělých evropských zemí systém prevence ve formě subvencí sociálního bydlení, protože tím ve výsledku ušetří.

Návrh opatření:

- *zpracovat a následně uplatňovat koncepci sociálního bydlení,*
- *zvýhodnit poskytování dotací při použití soutěže o návrh pro výběr projektanta.*

2.8. Energetická náročnost budov

Hrozba vyčerpání přírodních zdrojů vede k nutným úvahám o udržitelném rozvoji. Podle odhadů spotřebují budovy na výstavbu a provoz zhruba 60 až 70 % celkové světové energie. Udržitelný rozvoj hraje v oblasti výstavby zásadní roli. Vedle otázek spojených s problematikou vytápění budov a nově s výrobou stavebních materiálů je především potřeba věnovat pozornost urbanismu. Pokud je vystavěn dokonale pasivní dům v oblasti mimo zastavěné území a lze se k němu dostat pouze automobilem po drahé dálnici, může být ve výsledku energeticky mnohem náročnější než obyčejnější stavba v rámci kompaktní zástavby. Pro zodpovědné úvahy je nutné zohlednit energetickou náročnost v její komplexnosti a vedle hledisek pro samotné budovy dbát na hlediska urbanistická. Pouze při komplexním přístupu k výstavbě lze efektivně dosáhnout úspor energií.

Návrh opatření:

- *zohlednit urbanistická hlediska při navrhování sídel, počítat s vlivem na další vyvolané investice,*
- *umožnit výstavbu kompaktních sídel a šetřit tak náklady (energie) na dopravní a technickou infrastrukturu.*

2.9. Legislativa v oblasti výstavby

V návaznosti na výše uvedené lze část opatření přenést i do legislativy v oblasti výstavby. Zásadním problémem je roztříštěnost požadavků a kompetencí mezi různá ministerstva a další instituce a nedostatek jejich koordinace. Povolování staveb navíc zpravidla prochází dvěma samostatnými řízeními, mezi kterými se setřely rozdíly natolik, že to vyvolává pochybnosti o potřebnosti dvou oddělených procesů. Existence těchto dvou řízení značně prodlužuje a zdražuje proces přípravy staveb a vytváří podmínky pro nejrůznější obstrukce. Stavební úřady se často obávají, že ve stavebním řízení bude už pozdě vznášet některé požadavky na stavebníky, a tak je vyžadují již v územním řízení. Proti smyslu územního řízení se v této fázi mnohdy řeší velmi detailní stavební otázky, jako např. materiálové řešení. Územní řízení svou podrobností přestává být koncepčním vypořádáním vztahů v území a velmi se přiblížilo fázi stavebního povolení. K tomu u nás narůstá enormní administrativní zátěž v podobě obstarání vyjádření a stanovisek dotčených orgánů státní správy a správců sítí. Jejich množství a závaznost de facto přesouvá rozhodování o konkrétních projektech ze stavebních úřadů na dotčené orgány státní správy a správce sítí. Proces povolování staveb se tak stal pro samotnou státní správu nejednoznačný, značně komplikovaný a pro odbornou veřejnost nečitelný. Je to způsobeno velmi širokým výkladem zákonné úpravy tohoto procesu, který se tak stává právně nejistým a nepředvídatelným. Řešením je přenesení odpovědnosti za obstarání a koordinaci závazných stanovisek na stavební úřad a současné posílení jeho pravomoci a vedení jediného řízení o povolení stavby, jak se uplatňuje například v Německu.

Dlouhodobější úprava je potřebná taktéž u územně plánovací dokumentace. Ta se obvykle zpracovává pouze v úrovni územních plánů, podrobnější dokumentace formou regulačního plánu je raritou. Důvodem je značná administrativní náročnost jeho pořízení. V Německu, Rakousku, Švýcarsku a Nizozemsku je přitom plánování nastaveno tak, že územní plány jsou koncepčními dokumenty, které samy o sobě nezakládají jednotlivým stavebníkům žádné právní nároky ani povinnosti. Územní plány tvoří přípravnou část procesu plánování⁹ a jsou závazné pro veřejné instituce a pro zpracovatele podrobnější dokumentace, nikoli však pro jednotlivé stavebníky. Ti se řídí až podrobnější dokumentací, kterou bývá většinou regulační plán (ten může nahradit rozhodnutí o umístění staveb). Tento systém dovoluje, aby územní plány mohly být zpracovány volněji a soustředily se především na urbanistickou koncepci. Její naplnění a právní přesnost se objevuje až u podrobnější dokumentace. Česká praxe, kdy se po jediném druhu dokumentace vyžaduje jak koncepčnost, tak zároveň přesnost odpovídající požadavku na právní závaznost, je nutně problematická. S tímto souvisí i další problém se zakládáním veřejných prostranství a vedením uliční sítě. V územním plánu se stanoví možnost zastavět určité pozemky, aniž by byla jasně daná povinnost přesně a závazně vymezit uliční síť. Pokud se pozemky již jednou ocitnou v tzv. zastavitelných plochách, je vyjednávací pozice samosprávy zbytečně velmi slabá.

Jedním z vážných problémů v přípravě a realizaci staveb je přílišné zaměření pouze na cenu dodávky projektových a stavebních prací. Vybraný dodavatel vyhraje výběrové řízení na základě nejnižší nabídkové ceny a pak se zákonitě snaží náklady dorovnat formou tzv. víceprací nebo úpravou projektu. Projektant, který je zpravidla také vybrán na základě nejnižší ceny, snadno nabídce podlehe a podílí se na úpravě parametrů, které se od původního výběrového řízení výrazně liší. Veřejný zadavatel, který by neměl tyto změny umožnit, je může odsouhlasit, protože se zároveň ocitá pod tlakem realizování svěřených finančních prostředků v předem daných termínech. Výběr dodavatelů musí být vždy podle ceny a kvality, nikoli jen podle ceny.

Návrh opatření:

- *sjednotit požadavky na výstavbu pod jedno ministerstvo (resortní roztržitost nepřináší dobré výsledky),*
- *přenést odpovědnost na pořízení stanovisek od dotčených orgánů na stavební úřad,*
- *zredukovat administrativní zátěž na jedno řízení, druhý stupeň stavebního povolení ponechat už bez procesu řízení pouze u větších a komplikovaných staveb jako odbornou technickou kontrolu zapracování podmínek z řízení, výrazně omezit počet dotčených orgánů státní správy nutných k získání povolení stavby,*
- *upravit obecně technické požadavky na výstavbu tak, aby podporovaly kompaktní výstavbu (hospodárně využívat území dle Politiky územního rozvoje) a aby se zpřesnily požadavky na stavby a bylo možné předjímat požadavky úřadů (právní jistota),*
- *územní plán vést ke koncepci, teprve podrobnější dokumentaci připravit jako právně závaznou, podobně jako tomu je v Německu a Rakousku. Zjednodušit institut regulačních plánů, aby byly snadněji projednatelné a častěji pořizované. Důraz na uliční a stavební čáry. Nedovolit stavět, když není určena a dohodnuta uliční síť (dle principu napřed plán, pak stavba),*
- *požadovat účast zpracovatele územního plánu při tvorbě jeho zadání,*
- *změnit proces zadávání veřejných zakázek na projektovou dokumentaci staveb a na realizaci staveb tak, aby se posuzovala nejen cena, ale i kvalita díla, tedy celková hospodárnost vzhledem k trvanlivosti. U projektových prací preferovat soutěž o návrh jako obvyklý model a požadovat zdůvodnění při jeho nepoužití.*

2.10. Úloha hlavních architektů měst

Vytvoření funkce hlavního architekta města pečujícího o veřejný prostor se stalo součástí volebních programů řady politických subjektů a koalic ve volebních kampaních v komunálních volbách v mnoha městech České republiky. Příčinou je zřejmě nespokojenost široké veřejnosti se stavebními zásahy ve městech a obcích, s bezkonceptností jejich rozvoje, s účelovým zasahováním do platných územních plánů pod vlivem rozličných zájmových skupin a jednotlivců, se zhoršujícím se stavem životního prostředí, s často problematickým stavem dopravy a dalších problémů. Je to volání po odbornících, kteří by dokázali takovými stavům zabránit nebo je alespoň omezit. Předpokladem jejich působnosti je vzdělanost, zkušenost a odpovědnost, a tím i vyvolání

náležitěho respektu ze strany samospráv. Jsou zapotřebí pravomoci a pravidla, které budou vzájemně dodržovány. Funkce hlavních architektů nemá jasnou oporu v právním řádu ČR. Pokud v některých obcích dnes zvykově „hlavní architekt“ ještě existuje, jde buď o jiný název pro orgán plnící funkci úřadu územního plánování nebo rozhodování dle stavebního zákona, nebo jde skutečně o osobu nebo skupinu osob (hlavní architekt, útvar hlavního architekta, odbor hlavního architekta), jíž jsou vymezeny jen některé pravomoci orgánu územního plánování obce dle § 6 stavebního zákona a jež je součástí orgánu územního plánování a působí v rámci a struktuře příslušné obce. Podmínky pro smysluplnou práci hlavních architektů jsou tímto řešením přinejmenším nejasné a mlhavé.

Základem úspěšného fungování hlavních architektů měst je spolupráce odborníků, přinášejících a formulujících vize a koncepce, s politickou reprezentací samosprávy, která bude mít politickou vůli tyto koncepce dodržovat a prosazovat jejich realizaci a ochotu odborné názory respektovat.

Návrh opatření:

→ *pro smysluplné fungování hlavních architektů měst je nutné vytvořit řádné legislativní předpoklady, pravomoci a podmínky, aby hlavním architektům měst umožnily dobře vykonávat svou funkci a plnit očekávání, která jsou s jejich rolí spojena.*

2.11. Daně

Nehospodárnému využívání území napomáhají spekulace s pozemky. Investorům se vyplácí nakoupit levné pozemky (pole a louky) a spekulativně je držet, aniž by je využili, i když jsou v územních plánech zařazeny do tzv. zastavitelných ploch. Daňová úprava by měla vlastníky stimulovat k využití těchto pozemků nebo jejich vrácení do tzv. nezastavěného území. Nehospodárné využívání území vede k rozvoji suburbanizace a k vysokým nárokům na dopravní a technickou infrastrukturu. V oblasti záchrany kulturního dědictví, památkově chráněných staveb, je nutné stimulovat stavebníky úlevou na dani tak, aby byli motivováni vložit vyšší náklady na záchranu památky. Účinně se tak zvýší vymahatelnost památkového zákona.

Návrh opatření:

→ *upravit daň z nemovitosti tak, aby stimulovala vlastníky pozemků v tzv. zastavitelných plochách k jejich zastavění nebo vrácení do nezastavěného území,*
→ *připravit daňové úlevy pro plochy přestaveb a brownfields a motivovat tak investory k jejich obnově a využití,*
→ *připravit daňové úlevy pro rekonstrukce památkově chráněných staveb a při záchraně kulturního dědictví.*

2.12. Podpora exportu služeb

Mezi kvalitní komodity, jejichž export je vhodné podporovat, patří kromě výrobků i služby. Podpora exportu služeb navíc na sebe často váže i snazší prosazení výrobků. Například kvalitní české projekty do zahraničí přinesou větší šanci na úspěch české firmy při dodávce

staveb nebo zařízení podle těchto projektů. Přitom je na čem stavět. Česká architektura je ve světě známá a je vhodné tuto známost udržovat a šířit. Podobné nástroje přitom používá řada evropských zemí a přínos je patrný (Německo, Nizozemsko).

Návrh opatření:

- podpora prezentace české architektury v zahraničí – historické i nové,
- zpracování části služeb v rámci proexportní politiky.

Za Českou komoru architektů zpracoval kolektiv autorů:

Ing. arch. Pavel Hnilička, Dipl. NDS ETHZ in Architektur

Ing. arch. Milan Košař

Ing. arch. Petr Lešek

Ing. arch. Josef Panna

Ing. arch. Radim Václavík

Autoři jsou členy představenstva České komory architektů.

Poznámky

1 *Analýza stavební kultury, Podklad pro řešení problematiky POLITIKA ROZVOJE STAVEBNÍ KULTURY (ARCHITEKTURY). Zadavatel: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR; zpracovatelský tým odborného podkladu: Maier Karel, Prof., Ing. arch., CSc. (vedoucí týmu), Hugová Markéta, Ing. arch., Klámpě Petr, Ing. arch., Veselý Martin, Mgr., a Ústav územního rozvoje.*

2 *Pollio Marcus Vitruvius: Deset knih o architektuře, BASET, 2006 Praha.*

3 *Norberg-Schulz, Christian: Genius loci. Praha 1994.*

4 *Hnilička, Pavel: Ročenka české architektury 2009–2010, Prostor – architektura, interiér, design, o. p. s., 2011 Praha.*

5 *Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen (Honorarordnung für Architekten und Ingenieure – HOAI).*

6 § 159 SZ Projektová činnost ve výstavbě, odst. (1): *Projektant odpovídá za správnost, celistvost a úplnost jím zpracované územně plánovací dokumentace, územní studie a dokumentace pro vydání územního rozhodnutí, zejména za respektování požadavků z hlediska ochrany veřejných zájmů a za jejich koordinaci. Je povinen dbát právních předpisů a působit v součinnosti s příslušnými orgány územního plánování a dotčenými orgány.*

7 *Odborný odhad pracovní skupiny pro soutěže ČKA.*

8 *Viz například:*

<http://www.plattform-baukultur.at>

<http://www.bundesstiftung-baukultur.de>

<http://www.dac.dk> (architectural policy)

<http://www.architektur-baukultur.de> (Initiative Architektur und Baukultur)

9 *Např. v německém stavebním zákoně je v druhém oddílu územní plán označen přímo jako přípravný plán a závazný plán je ve třetím oddílu plán zastavovací (u nás regulační) Baugesetzbuch (BauGB)*

„Zweiter Abschnitt: Vorbereitender Bauleitplan (Flächennutzungsplan)“

„Dritter Abschnitt: Verbindlicher Bauleitplan (Bebauungsplan)“

Obdobně je úprava řešena např. ve Vídni: § 4 B 20-000 – Bauordnung für Wien: (1) „Die Flächenwidmungspläne haben in großen Zügen darzustellen, nach welchen Grundsätzen der geordnete Ausbau der Stadt vor sich gehen soll und die Bebauungspläne (§ 5 Abs. 1) zu verfassen sind; die Flächenwidmungspläne begründen unmittelbar weder Rechte noch Verpflichtungen.“